

УДК 343.98:343.611(00.5)(001.5)

Ищук Дмитро Олександрович –
здобувач наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх
справ

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ БЕЗВІСНИМ ЗНИКНЕННЯМ ОСОБИ

Розглянуто наукові дослідження щодо розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи. Обґрунтовано недостатній рівень теоретичної та практичної розробленості цієї тематики. Запропоновано напрями вивчення проблем розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи.

Ключові слова: стан наукових досліджень; розслідування; розкриття; запобігання; протидія; убивство; безвісне зникнення особи.

Методиці розслідування вбивств з-поміж усіх видів злочинів у науковій літературі приділено чи не найбільше уваги. Науковці-криміналісти розробили низку теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо виявлення, розслідування та розкриття різноманітних видів убивств за певними криміналістичними критеріями. Проте злочинна діяльність прогресує швидше за науку, що покликана їй протидіяти. Наразі набули значного поширення вбивства, замасковані під безвісне зникнення особи. Чимало таких злочинів пов'язано з діяльністю організованих злочинних груп, у результаті якої все частіше зникають підприємці, банкіри, працівники комерційних структур, діти, люди похилого віку, власники житлових

приміщень, автотранспортних засобів та ін. [1, с. 232]. В Україні донині не розшукано за попередні роки понад 10 000 осіб, із яких у порядку ведення оперативно-розшукової діяльності розшукують 4500 громадян, а решту – за оперативно-розшуковими обліками. Така ситуація не лише не відповідає соціальним очікуванням, а й викликає негативну громадську реакцію на діяльність правоохоронних органів і посадових осіб, зобов'язаних здійснити розшук безвісно зниклих осіб та ефективно розслідувати факт такого зникнення. Наведеним зумовлена актуальність дослідження.

Виняткового значення набуває вдосконалення організаційно-технічних заходів щодо протидії вбивствам, пов'язаним з безвісним зникненням особи. Зазначені проблеми неможливо вирішити без урахування наукових розробок, які дають змогу окреслити напрями подальших досліджень.

Науковим підґрунтям вивчення проблем розкриття та розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи, у дорадянський період та за часів колишнього СРСР слугували праці І. І. Гвоздева «Первинний зовнішній огляд мертвого тіла відомої особи» (1887 р.), В. М. Шванкова «Розшук безвісти зниклих осіб: правовий, тактико-криміналістичний і оперативно-розшуковий аспекти» (1968 р.), В. П. Лаврова «Організаційні та тактико-криміналістичні основи розкриття та розслідування злочинів минулих років» (1979 р.), В. Г. Камиша «Організація і тактика розшуку злочинців та осіб, зниклих безвісти» (1986 р.).

В Україні концептуальні підходи щодо розкриття та розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи, висвітлено такими вченими, як О. М. Алексійчук, А. О. Антощук, О. Ю. Булков, В. І. Бояров, В. Я. Горбачевський, В. Г. Дрозд, С. Ф. Здоровко, А. В. Іваниця, В. Е. Коновалова, І. В. Кубарєв, А. І. Кунтій, О. С. Саїнчин, Д. М. Тимчишин, А. О. Шульга, С. В. Яковчук та інші. Дослідження цих науковців сформували теоретичні засади розуміння та подальшого вивчення проблемних питань щодо розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи [2, с. 11]. Водночас дослідження розглядуваного

спрямування мали загальний характер або були присвячені окремим проблемам правового, організаційного чи тактичного аспектів розкриття та розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб піддати аналізу стан наукової розробленості розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи.

Тож, науковці доречно зазначають, що «важливе значення мають дисертаційні дослідження, які, окрім розгляду теоретичних проблем, містять ефективні практичні рекомендації. Це можна пояснити тим, що підготовку такого виду наукових праць здійснюють досвідчені фахівці, які враховують значний обсяг відомостей, накопичених протягом тривалого часу. Вони слугують підґрунтям для оптимізації практичної діяльності. На жаль, значна кількість результатів наукових пошуків, які викладено в дисертаційних дослідженнях, залишається невідомою науковцям, практикам, майбутнім працівникам правоохоронних органів. Це зумовлено існуючими недоліками в організації наукового й інформаційного забезпечення практики боротьби зі злочинністю» [3, с. 4].

Аналіз наукових досліджень щодо проблем застосування спеціальних знань під час розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи, має поліпшити інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання, розкриття та розслідування таких кримінальних правопорушень. Він охоплює систематизовані відомості про зміст дисертаційних та монографічних праць вітчизняних і зарубіжних науковців, а також досліджень, викладених у посібниках, методичних рекомендаціях та наукових статтях з вищезазначеної проблематики [2, с. 11].

Пропонуємо умовно поділити наукові дослідження на чотири групи: 1) дисертаційні та монографічні праці, присвячені вивченню проблем розслідування та розкриття вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи; 2) дисертаційні та монографічні дослідження, присвячені розгляду проблем запобігання цьому виду

злочинів і кримінальної відповідальності за їх учинення; 3) дисертаційні та монографічні праці, присвячені аналізу психологічних особливостей убивць; 4) дослідження, викладені в посібниках, методичних рекомендаціях та наукових статтях щодо вивчення цієї проблеми.

Розглянемо першу групу наукових досліджень, присвячених вивченню проблем розслідування та розкриття вбивств, пов'язаних з безвісним зникненням особи.

Одним із перших у незалежній Україні досліджень, присвячених цій проблематиці, була праця О. Ю. Булкова «Методика розслідування вбивств при відсутності трупа» (1997 р.). У дисертації обґрунтовано низку положень, висновків, рекомендацій, що мають теоретичне і практичне значення. Наприклад, визначено, що в криміналістичній класифікації вбивства за відсутності трупа є особливо складними в плані розслідування. Визначено особливості методики убивств за відсутності трупа як об'єкта криміналістичного дослідження й обґрунтовано необхідність наявності в методиці розслідування дій щодо перевірки факту зникнення громадянина. Також аргументовано необхідність залучення до перевірки фактів зникнення громадян слідчих прокуратури з покладенням на них обов'язку прийняття рішень, відповідно до ст. 97 Кримінального процесуального кодексу України. Розроблено криміналістичну характеристику вбивств за відсутності трупа і визначено її зміст. У дисертації обґрунтовано взаємозв'язок елементів криміналістичної характеристики зазначених убивств і продемонстровано можливості її використання для висування версій. Запропоновано класифікацію способів приховування вбивств за відсутності трупа, розроблено ключові положення методики розслідування цієї категорії злочинів: допит заявника й осіб, які були близькі зниклому, планування й організація розслідування, обшук, огляд передбачуваного місця події. На основі ймовірно-статистичного методу було сформульовано рекомендації щодо висування типових версій з визначення особи злочинця. Також у дисертації подано рекомендації

відносно виявлення осіб, причетних до вбивства, залежно від стосунків між убитим і можливим злочинцем, виявлений взаємозв'язок між відомостями про злочинця та способами учинення і приховання вбивства. У праці обумовлено необхідність тісної взаємодії слідчого з оперативними працівниками розшуку в процесі здійснення перевірки зникнення особи і провадження первинних слідчих дій. До того ж, досліджено питання налагодження психологічного контакту під час допиту заявника та інших осіб [4, с. 3].

Згодом В. І. Бояров у дисертаційному дослідженні «Особливості методики розслідування вбивств, скоєних в умовах протистояння злочинних угруповань» (2000 р.) удосконалив науково-теоретичні розробки щодо розслідування вбивств зазначеної категорії, а саме: розробив криміналістичну характеристику вбивств, скоєних в умовах протистояння злочинних угруповань; систематизував і дослідив типові способи підготовки, вчинення і приховування цих злочинів; окреслив тактичні особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування та запропонував рекомендації, що сприяють їх ефективності; виокремив і розглянув слідчі ситуації, які виникають на початковому етапі розслідування; сформулював перелік типових слідчих ситуацій, а також запропонував рекомендації щодо їх конструювання залежно від слідчої ситуації [5, с. 4].

Вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили й інші дослідники, зокрема: В. Е. Коновалова («Вбивство: мистецтво розслідування»), С. Ф. Здоровко («Тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями»), А. О. Шульга («Основи методики розслідування вбивств на замовлення»), І. В. Кубарєв («Проблеми організації розслідування вбивств, що вчиняються групою осіб в умовах неочевидності»), В. Г. Дрозд («Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень»), О. М. Алексійчук («Предмет доказування у кримінальних справах про вбивство») [6].

Особливої уваги заслуговує докторське дослідження В. Я. Горбачевського, що надає цілісне уявлення про теоретико-прикладні засади розкриття умисних вбивств із кваліфікуючими ознаками. Дослідник наголошує на тому, що успішне розкриття вбивства, замаскованого під безвісне зникнення особи, значною мірою залежить від ефективної взаємодії оперативних підрозділів та засобів масової інформації. Так, за допомогою засобів масової інформації можна поінформувати громадськість про прикмети невпізаного трупа і збирання інформації про осіб, які зникли безвісти [6, с. 502].

Також важливе значення для формування загальних засад розслідування вбивств, пов'язаних з безвісним зникненням особи, має кандидатська дисертація О. С. Саінчина на тему «Розслідування умисних вбивств: теорія та практика» [7].

Аналіз означених наукових досліджень виявив, що більшість пропозицій і положень морально застаріла, оскільки їх було сформульовано до прийняття Кримінального процесуального кодексу України. Однак ці доробки слугують підґрунтям, без якого неможливо здійснити подальше, сучасне вивчення проблем розслідування вбивств, пов'язаних з безвісним зникненням особи [8, с. 17].

Стосовно досліджень щодо проблем розслідування вбивств, пов'язаних з безвісним зникненням, здійснених після прийняття Кримінального процесуального кодексу України, варто зауважити, що окремої уваги потребують дослідження А. І. Кунтія, А. В. Іваниці, А. О. Антощука та С. В. Яковчук. Так, А. І. Кунтій вивчав методику розслідування умисного вбивства, учиненого в стані сильного душевного хвилювання [9]. А. В. Іваниця – криміналістичну характеристику та особливості розслідування вбивств через необережність [10]. А. О. Антошук здійснив дисертаційне дослідження початкового етапу розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Ця наукова праця містить низку положень, що мають теоретичне і прикладне значення для розслідування вбивств [11]. Дисертаційне дослідження С. В. Яковчук присвячене питанням

взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування серійних убивств. У зазначеній праці автор запропонував алгоритм взаємодії слідчого та оперативних працівників під час підготовки матеріалів для проведення судових експертиз, зокрема визначення кола питань, які необхідно виносити на розгляд експерта під час розслідування серійних убивств [12].

Водночас, констатуючи вагомий науковий внесок цих науковців у розроблення розглядуваної тематики, маємо визнати, що їхні дослідження мали загальний характер або стосувалися окремих проблем правового, організаційного чи тактичного аспектів розкриття та розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи [13, с. 104].

Другу групу досліджень становлять роботи, присвячені кримінально-правовим та кримінологічним аспектам убивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи.

На монографічному рівні означену проблематику було висвітлено в працях В. В. Матвійчука «Попередження умисних вбивств апаратами карного розшуку» (1998 р.), М. Ю. Валуйської «Кримінологічна характеристика особистості злочинців, що вчинили умисні вбивства при обтяжуючих обставинах» (2002 р.), Б. М. Головкина «Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері» (2004 р.), О. І. Зазимко «Кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання подружнім вбивствам» (2010 р.), А. О. Драгоненка «Співучасть у вчиненні вбивства» (2011 р.), А. З. Керімова «Кримінальна відповідальність за умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю» (2013 р.), С. В. Горлача «Запобігання умисним вбивствам, що вчиняються неповнолітніми в Україні» (2015 р.), Т. Є. Леоненко «Злочинність на релігійному ґрунті: феномен, детермінація, запобігання» (2015 р.). Розглянемо більш детально деякі з них.

Зокрема, В. В. Матвійчук вивчав питання попередження умисних вбивств апаратами карного розшуку. У контексті

нашого дослідження потребують уваги виділені автором напрями організації загальної профілактики умисних убивств. Серед них слід назвати виявлення та усунення (нейтралізацію) обставин, які можуть зумовлювати скоєння вбивств: превенція реально можливих (на стадії готування) вбивств і обрання злочинного шляху певними особам; припинення скоюваних умисних вбивств; виявлення та усунення обставин, які вже сприяли скоєнню вбивств і можуть сприяти новим злочинам; убезпечення від рецидиву [14].

Дослідження М. Ю. Валуйської містить кримінологічну характеристику особистості злочинця, який учинив умисне вбивство за обтяжливих обставин. Ця праця становить значний науковий інтерес, зокрема вчені вперше дослідили інстинкти злочинців-убивць, які домінують у свідомості та підсвідомості. Завдяки цьому було істотно поглиблено рівень вивчення особистості злочинців, які вчинили умисні вбивства за обтяжливих обставин. На підставі кримінологічних критеріїв глибини антисуспільного спрямування особи та стійкості криміногенної мотивації, а також кримінально-правового критерію (ступеня участі суб'єкта у вчиненні злочину) запропоновано нову типологію особистості злочинців, які вчинили вбивства з кваліфікуючою ознакою [15].

Т. Є. Леоненко зосередила увагу на запобіганні ритуальним убивствам, праві свободи віросповідання, діях релігійних фанатиків, злочинній діяльності релігійних сект, які посягають на життя, здоров'я, статеву гідність громадян та їхню власність [16, с. 138].

Третю групу досліджень становлять праці, що містять аналіз психологічних особливостей убивць.

Окремі питання у цій сфері були предметом вивчення в розробках О. В. Давидової щодо психологічної корекції соціальних установок засуджених із насильницькою спрямованістю особистості в процесі їх ресоціалізації. Провідна ідея полягає в аналізі чинників та закономірностей процесу формування антисоціальних установок, методів психологічної

корекції соціальних установок. Розглянуто проблему найбільш ефективних методів ресоціалізації. Акцентовано на необхідності організації психотерапевтичного підходу до процесу ресоціалізації засуджених із насильницькою спрямованістю особистості [17].

Також заслуговує на увагу праця О. А. Назарова, який вивчав гендерні особливості смислової сфери осіб, що вчинили насильницький злочин. Науковець визначив гендерні особливості ціннісно-смислової сфери осіб, засуджених за вбивство, що пов'язані з процесом сприйняття обставин власного злочину, особливості змісту свідомого та неусвідомленого емоційного сприйняття важливих соціальних понять особами, які вчинили насильницькі злочини. Виявлено специфічні переживання, характерні для жінок та чоловіків, які вчинили вбивство, у момент одразу після та набагато пізніше скоєного злочину. Вивчено гендерні особливості суб'єктивної картини насильницького злочину порівняно з об'єктивними даними за матеріалами кримінальних справ. Доведено необхідність психокорекційної роботи, спрямованої на розвиток самосвідомості, пробудження каяття, боротьбу з негативними почуттями та реконструювання ціннісної сфери в напрямі соціальної адаптації з урахуванням гендерних смислових схем. Розроблено психокорекційну програму «Вибір», здійснено її апробацію та підтверджено ефективність застосування у виховній роботі із засудженими особами, які визнали свою вину. Наведено психолого-педагогічні рекомендації щодо проведення психокорекційної роботи пенітенціарним психологом з убивцями з урахуванням їх гендерних особливостей [18].

Четверта група досліджень охоплює дослідження, викладені в посібниках, методичних рекомендаціях та наукових статтях.

Окремі питання стосовно проблеми розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи, було

висвітлено у навчальних посібниках: Р. В. Локка «Замовні вбивства (кримінологічний аналіз)» [19], Ю. Б. Комаринської та О. І. Галагана «Розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті» [20], А. В. Ішенка та А. С. Шевченка «Криміналістичне забезпечення розшуку безвісно відсутніх осіб» тощо [21].

Також варто згадати низку наукових статей та методичних рекомендацій фахівців у галузі криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, кримінального права, кримінології та юридичної психології, які стосуються проблематики нашого дослідження. Наприклад, це розробки Ю. М. Антоняна, А. О. Бухановського, Н. А. Жержа, М. Зубрицького, І. І. Когутича, А. П. Лазарєва, О. В. Любчинського, Г. Н. Муд'югіна, Ю. О. Оберемка, Г. В. Попова, В. Трофімчука, В. П. Цильвіка, А. Чорного, С. А. Шалгунова та інших.

Вважаємо, що найбільш комплексно проблему було розглянуто колективом авторів (С. С. Чернявським, О. М. Борисовською, А. А. Вознюком) у методичних рекомендаціях «Особливості кримінальних проваджень щодо безвісти зниклих осіб» (2015 р.) [22], де висвітлено характеристику безвісти зниклих осіб; типові ситуації їх зникнення; криміналістичну характеристику вбивств безвісти зниклих осіб; початковий етап досудового розслідування вбивств за відсутності трупа; типові слідчі ситуації в кримінальних провадженнях щодо вбивств безвісти зниклих осіб; особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо безвісти зниклих громадян; призначення та проведення окремих видів судових експертиз у кримінальних провадженнях щодо безвісти зниклих громадян [22]. Безумовно, значна кількість положень у розглядуваних методичних рекомендаціях вже певним чином морально застаріла, втім робота становить науковий інтерес.

Узагальнюючи науковий доробок українських вчених, які комплексно вивчали питання щодо розслідування вбивств,

пов'язаних із безвісним зникненням особи, констатуємо, що переважно ці дослідження було здійснено в умовах чинного (на момент їх проведення) законодавства. Подальші ж кардинальні новації кримінально-правового, кримінально-процесуального та оперативно-розшукового законодавства, які відбувалися останнім часом, науковці об'єктивно не могли врахувати.

Таким чином, можна резюмувати, що проблемі комплексних наукових розроблень щодо розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи, в Україні приділено недостатньо уваги. Нині в практичній діяльності означеного напрямку існує низка питань, які потребують поглибленого і всебічного вивчення з метою розроблення рекомендацій щодо вдосконалення розшуку та розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи. У необхідності такого дослідження впевнені 78 % опитаних слідчих Національної поліції, що засвідчує необхідність подальшого наукового розроблення цієї теми.

Логічним видається висновок, що для вирішення проблем розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи, окремого дослідження потребують такі питання, як-от: історичний аналіз законодавства розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи; зарубіжний досвід протидії вбивствам, пов'язаним із безвісним зникненням особи; характеристика обставин, що підлягають установленню та доведенню під час розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи; типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи; взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи; тактика проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи; особливості використання конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із безвісним зникненням особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павленко С. О. Розслідування вбивств, пов'язаних з безвісним зникненням особи: проблемні питання та напрями удосконалення / Павленко С. О., Севрук В. Г., Ішук Д. О. // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення : тези VII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. Дню юриста України (Київ, 29 жовт. 2015 р.) : у 2 ч. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – Ч. 1. – 252 с.
2. Кравчук П. Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Кравчук Петро Юрійович. – Луцьк, 2015. – 260 с.
3. Іщенко А. В. Наукове забезпечення протидії злочинності / Іщенко А. В., Карпов Н. С., Кондратьєв Я. Ю. – Київ : Просвіта, 2002. – 223 с.
4. Булков О. Ю. Методика розслідування вбивств при відсутності трупа : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О. Ю. Булков. – Харків, 1997. – 24 с.
5. Бояров В. І. Особливості методики розслідування вбивств, скоєних в умовах протистояння злочинних угруповань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. І. Бояров. – Київ, 2000. – 15 с.
6. Горбачевський В. Я. Теоретико-прикладні засади розкриття умисних вбивств з кваліфікуючими ознаками : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Горбачевський Віталій Якович. – Київ, 2009. – 576 с.
7. Саїнчин О. С. Розслідування умисних вбивств: теорія та практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О. С. Саїнчин. – Запоріжжя, 2011. – 38 с.

8. Брильов М. О. Стан наукових розробок з протидії злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг [Електронний ресурс] / М. О. Брильов // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 16–21. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FR_index_2015_5_5.pdf. – Назва з екрана.

9. Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / А. І. Кунтій. – Львів, 2015. – 18 с.

10. Іваниця А. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування вбивств через необережність : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / А. В. Іваниця. – Дніпропетровськ, 2015. – 20 с.

11. Антошук А. О. Початковий етап розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. О. Антошук. – Київ, 2014. – 18 с.

12. Яковчук С. В. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування серійних вбивств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / С. В. Яковчук. – Київ, 2014. – 20 с.

13. Голиш О. І. Стан наукової розробленості питання протидії злочинам у сфері водокористування / О. І. Голиш // Право і безпека. – 2014. – № 3 (54). – С. 103–106.

14. Матвійчук В. В. Попередження умисних вбивств апаратами карного розшуку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та

кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. В. Матвійчук. – Київ, 1998. – 17 с.

15. Валуйська М. Ю. Кримінологічна характеристика особистості злочинців, що вчинили умисні вбивства при обтяжуючих обставинах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / М. Ю. Валуйська. – Харків, 2002. – 19 с.

16. Леоненко Т. Є. Злочинність на релігійному ґрунті: феномен, детермінація, запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Леоненко Тетяна Євгенівна. – Запоріжжя, 2015. – 538 с.

17. Давидова О. В. Психологічна корекція соціальних установок засуджених із насильницькою спрямованістю особистості в процесі їх ресоціалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / О. В. Давидова. – Київ, 2002. – 19 с.

18. Назаров О. А. Гендерні особливості смислової сфери осіб, що вчинили насильницький злочин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / О. А. Назаров. – Харків, 2007. – 19 с.

19. Локк Р. В. Заказные убийства (криминологический анализ) : учеб. пособие / Р. В. Локк. – М. : Былина, 2003. – 192 с.

20. Комаринська Ю. Б. Розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті : навч. посіб. / Ю. Б. Комаринська, О. І. Галаган. – Київ : Центр учб. літ., 2013. – 124 с.

21. Іщенко А. В. Криміналістичне забезпечення розшуку безвісно відсутніх осіб : посібник / А. В. Іщенко, А. С. Шевченко ; за заг. ред. І. П. Красюка. – Київ : РВВ МВС України, 2005. – 146 с.

22. Особливості кримінальних проваджень щодо безвісти зниклих осіб : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. М. Брисковська, А. А. Вознюк та ін. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 104 с.